

Konflikt izraelsko-palestyński

Anna Cieślowska

Od wielu lat w mediach stale jest obecny konflikt izraelsko-palestyński. Pokazywane na ekranie telewizora sceny zdominowane są przez agresję, przemoc i cierpienie. Z jednej strony widzimy uzbrojonych żołnierzy izraelskich strzelających do palestyńskiej ludności cywilnej. Z drugiej straszeni jesteśmy bezkompromisowymi palestyńskimi terrorystami, którzy w okrutny sposób mszczą się za krzywdy dokonane przez Izrael.

Co jest przyczyną takiej sytuacji? Czy jest możliwe pokojowe rozwiązanie trwającego od wielu lat konfliktu? Aby podjąć próbę odpowiedzi na te pytania, w niniejszym artykule postaramy się krótko prześledzić historię konfliktu od XIX wieku do dnia dzisiejszego.

W starożytności obszar dzisiejszego Izraela należał do różnych plemion żydowskich. Po zajęciu tych obszarów przez Rzymian, Żydzi, nie godząc się na obcą dominację, zaczęli organizować bunty i powstania, które skończyły się wygnaniem narodu żydowskiego z ich historycznej ojczyzny. Społeczność żydowska rozproszyła się po świecie tworząc, wszędzie gdzie się znalazła, swoje diaspory.

W VII wieku terytorium dzisiejszego Izraela zostało podbite przez plemiona arabskie, które od niedawna wyznawały islam. Duża część miejscowej ludności przyjęła nową religię, jednak Palestynę nadal zamieszkiwały różne wspólnoty chrześcijańskie i żydowskie.

Współczesny konflikt między Żydami, a Arabami palestyńskimi zaczął się w XIX wieku. W tym czasie Palestyna od czterystu lat znajdowała się w sferze wpływów Imperium Osmańskiego. Obok ludności arabskiej, na terytorium Palestyny zamieszkiwały małe grupki Żydów, w większości zajmujących się handlem i rzemiosłem, skupione w większych ośrodkach miejskich. Relacje między poszczególnymi grupami religijnymi, tj. większością muzułmańską, chrześcijanami i Żydami, układały się harmonijnie.

W tym czasie w różnych państwach (m.in. w Rosji, Niemczech, Monarchii Austro-węgierskiej, we Francji) nasiliły się prześladowania ludności żydowskiej. Dlatego właśnie wybitni przedstawiciele tej społeczności zaczęli zastanawiać się nad sposobami ochrony diaspory. Stopniowo narodziła się koncepcja utworzenia niezależnego państwa w Palestynie. Jednym z jej największych propagatorów był żydowski publicysta i prawnik Teodor Herzl, uważany jednocześnie za lidera ruchu syjonistycznego¹. W XIX wieku do Palestyny zaczęły przybywać małe grupki Żydów zakładając kolonie rolnicze na obszarach wiejskich.

Zaniepokojeni tym faktem Arabowie rozpoczęli protesty mające na celu ograniczenie migracji żydowskiej. Jednocześnie środowiska syjonistyczne starały się zdobyć poparcie ówczesnych mocarstw dla koncepcji utworzenia państwa żydowskiego, prowadząc rozmowy m.in. z władzami Imperium Osmańskiego, Wielkiej Brytanii i Rosji. Pomimo nasilających się protestów Arabów przeciwko żydowskiemu osadnictwu w 1917 roku Wielka Brytania oficjalnie poparła utworzenie w Palestynie państwa żydowskiego. Jednak Żydzi nie cieszyli się długo tym stanem rzeczy.

Po zakończeniu I wojny światowej terytorium Bliskiego Wschodu zostało podzielone między Francję i Wielką Brytanię tworząc zgodnie z decyzjami Ligi Narodów tzw. terytoria mandatu. Syria i Liban zostały przydzielone Francji, a terytorium Palestyny i Iraku dostało się pod jurysdykcję Brytyjczyków. Imperium Osmańskie ostatecznie zostało rozwiązane a na jego miejscu powstała Republika Turecka.

W okresie międzywojennym migracja Żydów do Palestyny wzmożła się ze względu na dojście Hitlera do władzy i nasilające się prześladowania ludności żydowskiej w różnych państwach europejskich. Równocześnie napięcie między Arabami a nowymi żydowskimi osadnikami przybierało na sile. W rezultacie Brytyjczycy wycofali swoje wcześniejsze poparcie dla utworzenia państwa żydowskiego i ograniczyli napływ Żydów na teren Palestyny.

Mimo formalnych ograniczeń wraz z wybuchem II wojny światowej migracja żydowska przybrała na sile, gdyż wielu emigrantów przybywało nielegalnie. Do Palestyny napływali uchodźcy, którym udało się przetrwać nazistowskie prześladowania. Zakończenie koszmaru II wojny światowej i ujawnienie zbrodni hitlerowskich spowodowało wzrost poparcia społeczności międzynarodowej dla sprawy żydowskiej. Paradoksalnie jednak Brytyjczycy początkowo nie zniesli ograniczeń dotyczących migracji. W akcie protestu środowiska żydowskie zdecydowały się na otwarty bunt przeciwko postanowieniom władzy brytyjskiej. Na terytorium Palestyny wybuchły krwawe zamieszki. Amerykańskie środowiska żydowskie naciskały na Kongres USA żądając odmowy udzielenia pożyczki Wielkiej Brytanii. W rezultacie rząd brytyjski zdecydował się na ponowną zmianę polityki.

W 1947 Brytyjczycy zakończyli realizację mandatu palestyńskiego i przekazali go Organizacji Narodów Zjednoczonych. ONZ głosowało za podziałem Palestyny na dwa państwa: żydowskie i palestyńskie, zaś miejsca święte wraz z Jerozolimą pozostały pod ochroną międzynarodową. Nowe państwo Izrael nie zostało zaakceptowane przez kraje arabskie.² Syria, Egipt, Liban, Irak i Transjordania (przyszła Jordania) wysłały swoje wojska w geście poparcia dla oporu palestyńskiego. W wyniku wojny ok. miliona Arabów opuściło obszar Izraela, duża część dotarła do Transjordanii i Libanu, inni osiedlili się w Strefie Gazy. Większość uchodźców zasilono szeregi biedoty, a tylko części z nich udało się zaadoptować w swych nowych krajach. Od początku rząd izraelski nie godził się na powrót uchodźców.

Państwa arabskie poniosły klęskę. W wyniku działań wojennych Izrael powiększył powierzchnię kraju anektując część obszarów oddanych Arabom przez ONZ. Mimo kontrowersji ONZ cały czas popierał międzynarodowy status Jerozolimy, jednakże premier Izraela, David Ben-Gurion³, ogłosił, że święte miasto jest stolicą kraju.⁴

Kolejne lata przynoszą eskalację konfliktu. W tym czasie intensyfikują się akcje *fedainów*⁵ wywołujące panikę wśród żydowskiej ludności cywilnej. Jednocześnie, armia izraelska prowadzi działania odwetowe. W 1964 roku powstaje Organizacja Wyzwolenia Palestyny (OWP), która wkrótce zaczyna pełnić rolę reprezentanta sprawy palestyńskiej na arenie międzynarodowej. Izrael długo nie uznawał międzynarodowego statusu OWP, traktując ją jako organizację militarną zagrażającą interesom Izraela. Z drugiej strony Arabowie odmawiali akceptacji dla istnienia państwa Izrael.

Wrogie stosunki, w jakich Izrael pozostawał ze swoimi sąsiadami oraz konflikty wewnętrzne z Palestyńczykami doprowadziły do kolejnych starć zbrojnych.

- W 1956 roku Izrael próbował zająć Kanał Sueski i wyprzeć Egipcjan z półwyspu Synaj, tzw. kryzys sueski.
- W 1967 izraelskie wojska zniszczyły niemalże całe siły powietrzne Egiptu, oraz krajów sojuszniczych: Syrii i Jordanii w trakcie wojny sześciodniowej.
- W 1973 roku Egipt i Syria zdecydowały się na działania wojenne, których celem było odbicie terytoriów zajętych podczas wojny sześciodniowej. Ten konflikt przeszedł do historii pod nazwą wojny Jom Kipur⁶ i również zakończył się zwycięstwem Izraela, tym razem okupionym bardzo dużymi stratami.

Wojna Jom Kipur była wydarzeniem przełomowym na Bliskim Wschodzie. Można powiedzieć, że stała się bodźcem do rozpoczęcia procesu pokojowego. W 1978 roku odbyły się rozmowy pokojowe w letniej rezydencji prezydentów amerykańskich w Camp David. W wyniku podpisanego wówczas porozumienia Egipt zawarł pokój z Izraelem. Synaj wrócił do Egiptu.

Przez cały czas osadnicy żydowscy zajmowali teren Palestyny (tzw. tereny okupowane), co spotkało się z protestami ludności miejscowej, która często była siłą wyrzucana z własnych domów. Palestyńczycy buntowali się i przeprowadzali różne akcje odwetowe. Nikt nie potrafił przerwać tej spirali wzajemnej agresji. W 1987 wybuchło powstanie palestyńskie tzw. Pierwsza Intifada. Do oporu przystąpiła niemalże cała ludność palestyńska: mężczyźni, kobiety, a nawet dzieci. Zorganizowano szereg działań takich jak: blokady dróg, strajki, bojkot izraelskich towarów oraz wystąpienia ludności, podczas których dochodziło do starć z siłami

izraelskimi. Powstańcy używali głównie kamieni i prymitywnych bomb benzynowych, zaś wojsko izraelskie gazów łzawiących, pałek gumowych i ostrej broni. Ostatecznie społeczność międzynarodowa potępiła Izrael i zaczęto negocjacje na temat ustanowienia autonomii dla Palestyńczyków. OWP wraz z Jasirem Arafatem⁷ opowiadało się za rozwiązaniami kompromisowymi, lecz inne ugrupowania palestyńskie, w tym nowo powstały Hamas⁸, stanowczo odrzuciły rozmowy z Izraelem.

W latach późniejszych podejmowano próby dalszych rokowań. Po objęciu stanowiska premiera Izraela przez Jicchaka Rabina, w 1993 roku został zniesiony obowiązujący od 1982 roku zakaz kontaktów państwa żydowskiego z OWP. Oficjalne uznanie OWP przez Izrael oraz porozumienie z Oslo (1993) dało tej organizacji, jako przedstawicielowi narodu palestyńskiego, formalną możliwość negocjacji. Arafat potępił jednocześnie działania terrorystyczne skierowane przeciwko Izraelowi. W 1994 roku na terenie Strefy Gazy i Zachodniego Brzegu Jordanu utworzono Autonomię Palestyńską, gdzie władzę przejęła OWP

Mimo, iż Izrael przystał na ograniczoną autonomię Gazy i Jerycha, w rzeczywistości kontrolował kwestie kluczowe, tj. dostęp do ziemi i wody, bezpieczeństwo oraz politykę zagraniczną. Dalsze rokowania nie przyniosły wyraźnych korzyści dla strony palestyńskiej. W 1995 w zamachu przeprowadzonym przez ekstremistę izraelskiego zginął Rabin, do władzy doszedł prawicowy polityk Binjamin Netanjahu i rozmowy pokojowe zostały na jakiś czas wstrzymane.

Następny okres przyniósł dalsze rozszerzenie terytoriów pod osadnictwo żydowskie i intensyfikację odwetowych zamachów samobójczych popieranych przez ekstremistyczne ugrupowania arabskie. Mimo podejmowanych prób negocjacji i podpisywanych nowych porozumień, rzeczywista sytuacja Palestyńczyków się nie zmieniła. Autonomia jest stale zagrożona ze strony Izraela, który w każdej chwili może wycofać się z zawartych porozumień pod pretekstem, że Palestyńczycy prowadzą działania antyizraelskie. W 2001 roku na premiera Izraela został wybrany kontrowersyjny Ariel Szaron. Wybuchła Druga Intifada – społeczeństwo palestyńskie, zniechęcone słabymi efektami procesu pokojowego i sfrustrowane wciąż pogarszającymi się warunkami życia, zdecydowało się na kolejny bunt. W wyniku eskalacji agresji po obu stronach i wzrostu liczby zamachów terrorystycznych, na całym terytorium Autonomii armia izraelska wprowadziła ograniczenia w poruszaniu się. Przeprowadzono szereg operacji militarnych mających na celu zdławienie powstania. Negocjacje nie przynosiły realnej poprawy sytuacji. W 2004 roku zmarł Jasir Arafat. Jego śmierć zamknęła pewną epokę w walce o wyzwolenie Palestyny. Prezydentem Autonomii Palestyńskiej został cieszący się dużo mniejszym autorytetem Mahmud Abbas.

W 2006 roku Hamas wygrał demokratyczne wybory do Parlamentu Autonomii Palestyńskiej, które jednak nie zostały uznane przez społeczność międzynarodową. Hamas przejął kontrolę nad Strefą Gazy, co spowodowało faktyczną izolację tego terytorium przez Izrael. Izraelski rząd wprowadził ograniczenia w dostawie paliw i energii elektrycznej do Gazy. Poziom życia większości mieszkańców bardzo się pogorszył. W Gazie panuje wysokie bezrobocie, wiele

rodzin jest pozbawionych podstawowych środków do życia. Izolacja (Gaza jest otoczona wysokim murem zbudowanym przez Izrael), jest powodem bardzo wysokich cen produktów codziennego użytku oraz paliw.

Na przełomie 2008 i 2009 roku izraelska armia przeprowadziła wymierzoną przeciwko Hamasowi w Gazie operację militarną „Płynny Ołów”, w rzeczywistości zabijając wielu cywilów i dokonując ogromnych zniszczeń. Operacja wywołała powszechne potępienie międzynarodowej opinii publicznej, jak również niektórych środowisk żydowskich. Po 22 dniach Izrael wycofał się ze Strefy Gazy. 29 listopada 2012 Autonomia Palestyńska, mimo protestów USA i Izraela, została uznana za kraj nieczłonkowski ONZ. Ma to znaczenie symboliczne i oznacza, że Palestyna została przez społeczność międzynarodową uznana za państwo.

Mimo małych sukcesów, w rzeczywistości nic się nie zmienia. Osadnicy żydowscy wciąż zabierają Palestyńczykom ziemię, a wyburzenia i eksmisje Arabów są na porządku dziennym. Izrael jest państwem, w którym panuje segregacja narodowościowa niemalże w każdej dziedzinie życia: w pracy, w środkach komunikacji miejskiej czy w przestrzeni publicznej. Można usłyszeć opinie, że straszne nieszczęście, jakim był Holocaust, położyło się cieniem na całą egzystencję żydowskiej części społeczności Izraela, ale Izraelczycy z ofiar stali się katami. Strefa Gazy jest jak getto – stała się więzieniem otoczonym murem, z którego nie ma ucieczki.

Palestyńczycy i Izraelczycy żyją w dwóch różnych światach. Ci ostatni należą do świata o dobrym standardzie życia, z dostępem do wszystkich usług publicznych, z własnym paszportem i obywatelstwem oraz możliwością swobodnego poruszania się. Świat Palestyńczyków jest zupełnie inny – to często brak dostępu do podstawowych towarów, ograniczenia w poruszaniu się, brak pracy, a w konsekwencji bieda i wykluczenie. Terytoria, które znajdują się teoretycznie pod władzą Palestyńczyków, to małe wyspy oddzielone od siebie terenami izraelskimi, z granicami i posterunkami wojskowymi. Przekraczanie punktów kontrolnych oznacza niejednokrotnie kilkugodzinne oczekiwanie, przeszukiwania i długotrwałą procedurę sprawdzania dokumentów. Jedno niewłaściwe słowo, a można zostać odprawionym z kwitkiem.

Nie wiadomo jak potoczy się dalszy los Izraela i Palestyny. Oczywiście są ugrupowania izraelskie oraz osoby prywatne przeciwne polityce własnego państwa. Niektórzy z nich aktywnie wspomagają Palestyńczyków. Niemniej jednak to, czy ewentualne utworzenie niezależnego państwa palestyńskiego uspokoi skłóconych Izraelczyków i Palestyńczyków, będzie zależało od elastyczności i zdolności adaptacyjnych obu stron. Utrwalone przez lata uprzedzenia, wrogość oraz poczucie zagrożenia konfliktem, trudno jest zmienić w krótkim czasie.

Polecana literatura w języku polskim:

Cohn-Sherbok D., El-Alami D., *Konflikt palestyńsko-izraelski*, Warszawa 2002

D. Bensimon, E. Errera, *Żydzi i Arabowie: Historia współczesnego Izraela*, Warszawa 2000

Dziekan M., (red.), *Arabowie Słownik Encyklopedyczny*, Warszawa 2001

Vargas L.M., *Izrael – Palestyna: Pokój czy Święta Wojna*, Warszawa 2007



Anna Cieślewska ukończyła Stosunki Międzykulturowe na Uniwersytecie Warszawskim oraz Development Studies w SOAS w Londynie. Obecnie kończy doktorat w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych, UW. Od kilku lat uczestniczy w projektach badawczych oraz programach pomocowo-rozwojowych na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw, jest autorką modułów edukacyjnych z zakresu edukacji globalnej i międzykulturowej, trenerem oraz wykładowcą.

¹ Syjonizm – ruch polityczny i społeczny zapoczątkowany w drugiej połowie XIX wieku przez europejskie środowiska żydowskie. Główne założenie ruchu syjonistycznego opierało się na przekonaniu, że Żydzi powinni posiadać własne państwo. Działacze syjonizmu nawoływali do odrodzenia narodowego i utworzenia państwa żydowskiego w Palestynie.

² Rocznica Powstania Izraela jest największym świętem narodowym tego kraju. W tym samym czasie Arabowie obchodzą dzień Al-Nakba (Dzień Katastrofy), ze względu na exodus Palestyńczyków, który towarzyszył powstaniu Izraela.

³ Dawid Ben-Gurion (1886-1973), uważany za jednego z głównych założycieli państwa Izrael,

⁴ Do dnia dzisiejszego ONZ i większość państw nie uznają Jerozolimy jako stolicy Izraela, a większość ambasad mieści się w Tel Awiwie.

⁵ Fedain: w tym kontekście bojownik za sprawę palestyńską, należący do jednego z pro-palestyńskich ugrupowań polityczno-militarnych jak np.: Hamas

⁶ Początek wojny przypadł na dzień ważnego żydowskiego święta Jom Kipur (Dzień Pokuty); konflikt też nazywany jest czasami wojną ramadanową lub wojną październikową.

⁷ Jasir Arafat (1929-2004), polityk i przywódca palestyński, współzałożyciel Al-Fatah oraz jeden z założycieli Organizacji Wyzwolenia Palestyny (OWP), były prezydent Autonomii Palestyńskiej.

⁸ Hamas, organizacja o tendencjach radykalnych, odpowiedzialna za szereg ataków terrorystycznych wyrosła z egipskiego ruchu Braci Muzułmanów. Obecnie zaraz po Al-Fatah, najpoważniejsza siła polityczna w Autonomii Palestyńskiej, w całości kontrolująca Strefę Gazy.